

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Сучасна банківська система — це найважливіша сфера національного господарства України. В останні роки вона зазнала значних змін. Визначились банки-лідери, сформувались основні напрямки банківської спеціалізації, завершився розподіл клієнтури.

Динамічні зрушення у банківській системі країни обумовлені змінами, які відбуваються в господарстві в цілому. Розвиток зарубіжної економіки характеризується складним періодом структурної перебудови, яка визначена особливостями сучасного економічного розвитку науки та техніки.

На даному етапі розвитку господарства України відбувається перехід банківської системи на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

Реформація правил бухгалтерського обліку вимагає оцінки тієї підготовчої роботи, яка вже проведена, або проводиться в інших країнах.

Проблеми переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, створення резервів для покриття кредитного ризику незалежно від наявності прибутку та фондів банку, банківської безпеки, займають важливе місце в становленні вітчизняної банківської системи.

Передумови, що склались нині в комерційних банках для рішення цих питань є, але стримуючий вплив на їх розвиток здійснюють такі важливі фактори.

Перший. У різних країнах проблеми методології бухгалтерського обліку подібні. Одна з проблем полягає в тому, наскільки держава повинна впливати на формування облікової політики банку, наскільки сильно регламентувати дану сферу. Банківські працівники звикли, що державні органи проводять жорсткий контроль правил ведення бухгалтерського обліку банку, не допускають відхилень від вимог законодавчої та нормативної бази. Перехід на нові стандарти вимагає переосмислення логіки бухгалтерського обліку, перебудови і підвищення культури ведення обліку бухгалтерських операцій.

Другий. Недостатність нормативної бази для бухгалтерського оформлення цілого ряду банківських операцій. Як оформляти та вести облік цілого ряду трастових (довірчих) операцій, різного виду застав, включаючи валютні, як довго відображати в балансі прострочені кредити і коли доцільно їх облік переносити на позабалансові рахунки, протягом якого терміну необхідно нараховувати відсотки по прострочених кредитах.

Третій. Принципові зміни уяви про бухгалтерську професію, котрі зараз зароджуються в банківській практиці у зв'язку з переходом на міжнародні стандарти обліку. Якщо раніше бухгалтерський облік прирівнювався до рахівництва, то тепер ми бачимо, що за кордоном банківський бізнес відійшов від подібних уявлень. Рахівництво — ведення записів по рахунках — лиш частина бухгалтерського обліку. Крім рахівництва, бухгалтерський облік включає аналіз облікової інформації і участь у прийнятті управлінських рішень, тобто, участь в банківському менеджменті. Звідси, зміни, що відбуваються у процесі підготовки кадрів: з одного боку — необхідно вчити працівників банківському ана-

лізу, з іншого — при оцінці банківського персоналу участь в аналізі та управлінні банком повинні розглядатись в якості обов'язкового для бухгалтерських кадрів.

Четвертий. Нерівномірна забезпеченість комерційних банків кваліфікованими бухгалтерськими кадрами. Гострий дефіцит в таких спеціалістах особливо відчувають недавно створені банки. Вузи готують спеціалістів з дипломами вищої освіти в області банківського обліку, але в нинішніх умовах, коли студенти самі влаштовуються на практику, а потім і на роботу, частина спеціалістів йде в комерційні структури, спільні підприємства, іноземні фірми.

Ймовірно, що без активної участі самих банків проблему підготовки кваліфікованих кадрів вирішити важко.

П'ятий. Недостатній рівень технічної забезпеченості засобами передачі даних, телекомунікацій і захисту банківської інформації від проникнення сторонніх документів, загальний низький рівень банківської безпеки, включаючи комп'ютерну безпеку. Як результат, деякі банки не можуть забезпечити банківську таємницю, в той час, коли розвиток банківського бізнесу вимагає піднесення її в ранг державної політики. Програмою робіт, прийнятою Національним банком України, передбачено переведення у 1998 році всієї банківської системи України на систему обліку і звітності, що відповідатиме міжнародним стандартам. У зв'язку з цим розробники автоматизованих банківських систем повинні виконати великий обсяг робіт по адаптації своїх програмних комплексів під систему бухгалтерського обліку, що відповідає міжнародним стандартам.

Разом з тим інформація про те, що являють собою міжнародні стандарти, практично відсутня, а також відсутній їх офіційний переклад на державну мову.

Як бачимо, перехід на міжнародні стандарти обліку в банках здійснюється в непростих умовах діяльності, що пов'язані з введенням в дію з 1 липня 1997 року змін оподаткування прибутку, передбачені введенням у дію Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» та змін в сплаті податку на додану вартість, пов'язаних з введенням в дію Закону України «Про податок на додану вартість», із змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про податок г/а додану вартість», від 26 вересня 1997 року № 550/97-ВР.

Нині комерційні банки в експериментальному порядку складають звітність і переходять до нових стандартів обліку паралельно з веденням бухгалтерського обліку відповідно до принципів, діючих в Україні. Одночасно повинні вирішитись завдання підвищення якості обліку, достовірності і реальності банківської звітності. У міжнародному бухгалтерському обліку застосовуються 10 основних принципів бухгалтерського обліку:

- принцип безперервної діяльності — при складанні фінансової звітності вважається, що банк буде безперервно здійснювати свою діяльність в майбутньому. Банк не має намірів ліквідуватись або значно скорочувати обсяг своїх операцій. У разі ліквідації однієї або декількох філій необхідно оцінювати активи і пасиви по вартості їх можливої реалізації;

- принцип стабільності правил бухгалтерського обліку — правила бухгалтерського обліку, в тому числі правила оцінки активів і пасивів, повинні застосовуватись послідовно із звітного періоду в звітний період. Цей принцип необхідний для забезпечення порівняння фінансо-

вого стану банку у визначеному проміжку часу. У випадку, якщо банк повинен змінити свої правила обліку, йому необхідно визначити і відобразити вплив на прибуток та власні кошти цих змін;

● принцип обачливості — всі активи та пасиви повинні бути оцінені розумно з достатньою мірою обережності, щоб не переносити існуючі фінансові ризики, що потенційно загрожують фінансовому стану установи, на наступні звітні періоди;

● принцип нарошування доходів і витрат — цей принцип базується на загальному принципі розподілу звітних періодів, згідно з яким підсумки діяльності банку надаються за визначеними періодами. Відповідно до цього принципу в звітності повинні відображатись тільки доходи і витрати, що відносяться до цього звітного періоду. Позитивні зміни в активах або можливий прибуток враховуються тільки у разі, коли ці зміни відбулись, або в цьому є велика впевненість. Негативні зміни в активах або можливі збитки, навпаки, обліковуються негайно;

● принцип окремого відображення активів та пасивів — статті активів і пасивів (доходів і витрат) повинні оцінюватись окремо кожним балансовим рахунком у залежності від його економічного змісту і відображать або активи, або пасиви. Тільки поточні і кореспондентські рахунки можуть відображатись по активах або зобов'язаннях. Всі інші рахунки, а також активи і пасиви, що залежать від них, та залишки по них, не можуть обліковуватись одночасно з двох «сторін» балансу. Це стосується і позабалансових статей та рахунків доходів і витрат;

● принцип прийнятності вхідного балансу — залишки на початок звітного періоду повинні відповідати залишкам на кінець попереднього звітного періоду. Всі зміни фінансового стану банку за рік повинні повністю відображатись у звіті про прибутки та збитки за винятком операцій, передбачених національним законодавством. Вхідний балансовий звіт за фінансовий рік повинен відповідати балансу за попередній рік. Це особливо важливо для порівняння фінансового стану в часі;

● принцип переваги змісту над формою — найбільш важливим в бухгалтерському обліку є правдиве відображення економічної суті операцій, а не їх юридична форма. Статті фінансової звітності повинні відображати економічну суть операцій;

● принцип відкритості — фінансова звітність повинна бути достатньо ясною, щоб запобігти двозначності, правдиво відображати суть операцій банку та не вводити в оману її користувачів. Цей принцип тягне за собою включення у звітність пояснювальних записок;

● принцип консолідації — якщо банк володіє одним або більш ніж одним дочірнім (спільним) підприємством або банком, він повинен надавати зведені, консолідовані звіти з метою відображення всієї економічної ситуації. Фінансова звітність повинна відображати не тільки підсумки діяльності самого банку, але і враховувати те, що він контролює або суттєво впливає на інші компанії. Підготовка таких звітів складається приблизно з наступних етапів:

1. уніфікація правил обліку;
2. зведення даних обліку;
3. вирахування залишків за внутрішньогруповими операціями;

● принцип суттєвості — в фінансових звітах повинна відображатись вся суттєва інформація, отримана для прийняття економічних рішень користувачами звітності.

План рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України, затверджений постановою Правління НБУ № 191 від 17 червня

1997 року ґрунтується на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та звітності, що заснований на перелічених вище принципах на відміну від нині діючого Плану рахунків, який представлений більш як 500 рахунками, котрі об'єднані в 25 розділів і більш ніж 40 позабалансовими рахунками. Новим планом рахунків передбачений розподіл рахунків за 9 класами, з яких: 8 класів балансових рахунків і 1 клас позабалансових рахунків.

Особливостями Плану рахунків є мультивалютність, наявність управлінського обліку, подвійний запис операцій за позабалансовими рахунками.

Актуальність принципів Міжнародної системи бухгалтерського обліку (МСБО) в банках зросла у зв'язку з прийняттям нового Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», яким введено нові для української практики терміни і конкретизуються такі терміни і поняття: «пов'язані особи», «безнадійна заборгованість». Змінено основу системи бухгалтерського обліку в банках з касового методу на метод нарахування доходів і витрат, про що свідчать «Правила бухгалтерського обліку процентних та комісійних доходів і витрат банків», затверджені постановою Правління НБУ від 25 вересня 1997 року № 316. Касовий метод ведення бухгалтерського обліку перестав задовольняти, оскільки дані бухгалтерського обліку і звітності почали вивчати зовнішні користувачі. До фінансової звітності були поставлені вимоги: ясність, прозорість, співставлення фінансових результатів для використання у міжнародній практиці. Фінансові звіти комерційних банків, оснований на МСБО, дозволять на високому рівні приймати управлінські рішення, пов'язані з:

- регулюванням банківської діяльності;
- оцінкою якості управління;
- забезпеченням адекватної інформації для внутрішнього користування;
- зниженням витрат банків на проведення аудиту, оскільки зміст річного звіту буде відповідати міжнародним принципам;
- забезпеченням інформацією Національного банку України про реальну платоспроможність банків;
- оцінкою безпеки виданих кредитів підприємствам.

Перехід банківської системи України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку дозволить їй одержати визнання з боку міжнародного банківського та ділового співтовариства.

Українські банки переходять на міжнародну систему бухгалтерського обліку, а через деякий час на дану систему обліку будуть переходити всі інші господарюючі суб'єкти України.

Для успішного переходу на нову систему обліку необхідно знати методологію обліку, основні відмінності української системи обліку та Міжнародних стандартів обліку (IAS).

Не вперше банківська система України виступає лідером економічних реформ останнього періоду. Нині перед нею поставлене завдання повноцінного входу до світового фінансового співтовариства.

